

Latvijā aizvadītas Simtgades zaļumballes. Sestdienas vakarā un naktī gan lija, dažs nobijās sasla-

pināt kājas, bet balles notika, kā plānots. Un ar dzīvo mūziku. Spēlēja pūtēju orķestri, šlagergrupas, bija bufetes, dancotāji dziedāja līdzi pazīstamas dziesmas...

Zaļumballe nevar būt vēsture

■VIŅUS PAZINA DAUDZI. Grupa "Jautrais ods" pilnā sastāvā.

Foto: NO ALBUMA

Āraišu arheoloģiskā parka vadītājam Jolantai Sausiņai rokās nonāca fotogrāfija, kurā redzami "Drabešu jautrā džess kompānii". "Tāda bilde!" saka Jolanta.

Un fotogrāfija rosināja vairāk uzzināt par Drabešu puses muzikantiem. Viņa izrunājusies ar daudziem pagasta ļaudīm, kā jaunībā ballējušies, kā gājis muzikantiem. Kolēģe Sanda Salmiņa arī papētījusi muzeja fondu materiālus.

Tagad Jolanta smaida – vēl neviens nedomāja par Simtgades zaļumballi, bet viņas vāca vēstures liecības par zaļumballēm, muzikantiem. "Zaļumballe vienmēr bijis notikums. Ja neesi klāt, tātad kaut ko no vietējās kultūras esi palaidis garām. Cilvēki satiekas, parunājas, aprunā kaimiņus, uzzina ko jaunu. Zaļumballe bija sava laika sociālie tīkli," pārdomās daļas Jolanta Sausiņa. Viņa, skatot vecās fotogrāfijas, pārliecinājusies, ka ikviens ballētājs ir saposis kā jau uz svētkiem.

Jolanta atklāj, ka vecie muzikanti savus muzicēšanas gadus atceras ar nostalģiju, tas sajūsts sarunās ar viņiem. Atmiņas ir patīkamas un skumjas.

"Biju pārsteigta, ka Āraišu pusē kādreiz bijis daudz muzikantu, grupu, kuras spēlēja ne tikai Drabešu pagastā vai vēlāk kolhozā," saka Jolanta. Vecākā paaudze noteikti atceras "Jautro odu". To dibinājis Teodors Tomsons. Grupā ilgus gadus nospēlēja viņa

mazdēls Jānis Safonovs. "Vectēvs bija "Jautrā oda" pamats. Lai vectēva kompānija neizjukt, jo viens vairs nevarēja spēlēt, iesaistījos, patika citiem sagādāt prieku," stāstījis Jānis. Vectēvs viņam uzdāvinājis akordeonu, puika pats iemanījies spēlēt. Pirmā dziesma, ko iemācījies, – "Es dziedāšu par tevi tēvu zeme". Un tas bija 20. gadsimta 60. gados. "Bijām četri – Pēteris Stabiņš spēlēja citaru vai vijoli, Vilis Kalve spēlēja baltkrievu ražotu akordeonu, kas bija citāds nekā mūsējais, vectēvs spēlēja mandolīnu, uztaisīja grabulīti, vēlāk sita bungas. Visi paši iemācījāmies spēlēt," atmiņās kavējas Jānis Safonovs. Zaļumballēs spēlēts, kur vien aicināja, arī Āraišu pilsdrupās, mežīņā pie pagastmājas.

Padomju laikā "Jautrais ods" nepiedalījās obligātajās skatēs, lai pēc tām nav jāspēlē obligātais repertuārs. "Spēlējām visu, kas bija modē. Visgrūtāk bija Gorbačova laikā, kad nedrīkstēja cilāt gāzīti. Tad cilvēki sanāca un gaidīja, kā viņus izklaidēs. Ne jau jāpiedzēras, taču glāzīte atbrīvo," pārdomās daļas drabešnieks. Savulaik mājās pie sienas bijis uzraksts: "Ja mūzika spēlē, nav ko būties, jāiet iekšā apskatīties." Kad īsti izveidots "Jautrais ods", Jānis nezina, bet tas darbojies daudzus gadu desmitus. Grupa beidza darbību 90. gados.

Uldis Gulbis, VIA (vokāli instrumentālais ansamblis) "SK" dalībnieks, atzīst, ka "Jautrais ods" – tā bijusi riktīga mūzika. Viņš pats spēlēja kolhoza "Sarkanais karogs" (SK) ansambli. Spēlējis zaļumballes arī Āraišu pilsdrupās. "Apgaismojumam noderēja vējlukturi vai ugunskuri, labākā

Gatavojoties Simtgades zaļumballei, pētnieces Signe Pucena un Ieva Vītola izzināja šīs tradīcijas vēsturi. Tika aptaujāti muzikanti, ballētāji.

Zaļumballes Latvijā kļuva populāras 19. gadsimta otrajā pusē, kad tika dibinātas dažādas biedrības. Balles vasarā brīvā dabā rīkoja arodbiedrības, skolotāju biedrības, brīvprātīgie ugunsdzēsēji, iesākumā dēvējot tās par "zaļumu svētkiem" vai "zaļumu priekiem". Līdz Otrajam pasaules karam zaļumballes notika teju vai katru nedēļas nogali, bieži vien pēc kāda pasākuma – teātra izrādes vai koncerta. Līdz mūsdienām šī tradīcija gan ir nedaudz transformējusies, šobrīd zaļumballes parasti notiek pilsētas svētku laikā vai, piemēram, Jāņos. Īpaši uz pārējās Latvijas fona izceļas Vidzeme – tur zaļumballes arvien notiek arīdžan kapusvētku ietvaros.

"Zaļumballei ir sociāla funkcija, kas kopienai ir ļoti svarīga. Kādreiz, kad cilvēkiem bija ļoti

daudz jāstrādā fiziski, sestdiena un svētdiena bija vienīgā iespēja, lai socializētos. Satikties ar citiem un aprunāties bija iespējams pēc baznīcas apmeklējuma vai arī zaļumballē. Savukārt tantes uz zaļumballēm gāja novērot, kuri jaunieši saskatās, lai zinātu nodot tālāk ziņu, kam drīzumā kāzas gaidāmas," stāstījusi Signe Pucena. Zaļumballēm gatavojās visi. Meitas tām gādāja jaunas kleitas, jo kur tad vēl varēs izrādīties.

Dejotas pārsvarā tika tā sauktās modes dejas – gan lēnais, gan ātrais valsis, fokstrots (dēvēts arī par *šiberi*), tango, lambetvoks, svings, tvists, šeiks un citas, taču netrūka arī pa kādai polkai. Zaļumballēs bija savas tradīcijas, piemēram, atlūgšana. "Dāmu dejā meitenēm, kuras nebija vēl uzlūgtas, bija visas iespējas uzlūgt vissmukāko puisi, šim puisim bija pēc tam šī meitene jāatlūdz, kas nozīmē, ka viņiem jānodejo vēl vismaz viena deja," stāsta Signe Pucena un piebilst: "Ideālajā variantā – vēl divas." Turklāt dāmu dejas nemainīgi bija valsis, bet atlūgšanas dejas – fokstrots. Muzikanti vienmēr to zināja, kā arī to, ka aplausi nozīmē – dejas

jāatkārto. Savukārt puisi mēģināja izredzēto noķert uz pēdējo deju, jo tas nozīmēja tiesības pavadīt dāmu mājās.

Tiesa, nekāda danču griešana līdz rīta gaismai nebija iedomājama bez kārtīgas iestiprināšanās, tāpēc neatņemama zaļumballēs bija bufete. Lielajās ballēs tās bijušas pat vairākas. Līdztekus dažādām uzkodām – desiņām, pīrādziņiem, bulciņām, sviestmaizēm, kūpinātām zivīm un saldumiem – arī atspirdzinājumi, kā limonāde, varēja nopirkt alu, vīnu un šņabi. Tā teikt – "dūšas uztaisīšanai".

Līdz mūsu dienām zaļumballes jēdziens kļuvis krietni vien izplūdušāks, par tādām dēvējot arī dzan vienkārši vasaras pasākumus ar dejām brīvdabas estrādēs, kur no visiem iepriekš uzskaitītajiem īstenas zaļumballes kritērijiem tā īsti nav sastopams neviens. "Ļoti gribas cerēt, ka Simtgades zaļumballe dos impulsu tradīcijas turpināšanai, iespējams, ka zaļumballēs, kas nu notiek ar dīdžejiem, atkal atgriezīsies misingrauzēji," rezumē Signe Pucena. □

■VAĻĀ IR! Simtgades zaļumballes ieskandināšanas pasākumā dančus visiem lika griezt Līgatnes pūtēju orķestris.

Foto: no LNK arhīva

ciems. Veciem cilvēkiem tā bija retā reize, kad satikties. Pie "Ausmām" mežīņā bija neliels laukums, nebija ne skatuves, ne deju grīdas, tāpat bija labi," bilst Uldis un klusi atzīst, ka nu jau zaļumballes aizmirstas. Citi laiki. Jolanta Sausiņa ir gandarīta, kā pamazām atveras vēl viena drabešnieku, āraišnieku kultūras dzīves lappuse. "Mainās laiki, paaudzes. Arī muzikanti stāstīja, ka katram laikam sava mūzika, spēlēja pūtēju orķestri, tad kapelas, vokāli instrumentālie ansambļi. Nāca modē diskotēkas, kas var

notikt jebkurā vietā. Zaļumballes dzīvās mūzikas pavadījumā atkāpās. Simtgades zaļumballe, tā ir vērtību pārvērtēšana," saka Jolanta Sausiņa. Drabešnieki uzzinājuši, ka Āraišu pilsdrupās būs balle, priecējās – būs kā kādreiz. Te balles sen nav bijušas. Līdz ar arheoloģiskajiem izrakumiem tās ilgu laiku nerīkoja. "Gribētos vismaz vienu vasarā," saka Āraišu arheoloģiskā parka vadītāja.

Jolanta Sausiņa un Sanda Salmiņa turpinās pierakstīt veco muzikantu un pagasta ļaužu stāstus. Tos vērts dzirdēt! □

Lappusi sagatavoja **SARMĪTE FELDMANE**

Publikācijas sagatavotas ar Valsts reģionālās attīstības aģentūras finansiālu atbalstu no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem.

Mērķprogrammā "Reģionālo un vietējo mediju atbalsta programma" atbalstīts projekts nr. Nr.2/MEDIA/18/013

Valsts reģionālās attīstības aģentūra

Jau vairākas vasaras Veselavas muižas parks tuvējā apkārtnē ir vienīgā vieta, kur regulāri notiek zaļumballes.

Vasarā uz Veselavas parku

“Tradīcija pārtrūka 90.gadu sākumā. Pēdējā lielā zaļumballe parkā bija, kad rajona kolhozi rīkoja sev svētkus un kārtīgu balli. Toreiz uzstādīja garus galdus, katram kolhozam savus. Veselavieši ar zaļumballēm svinēja kolhozam nozīmīgus notikumus – apsējbības, apkūlības, sporta svētkus. Balle vienmēr bija pēc kapusvētkiem. Kolhozi izjuka, arī zaļumballes vairs nenotika,” stāsta Veselavas tautas nama vadītāja Emerita Gruzde.

Pirms gadiem desmit Emerita nolēma tradīciju atjaunot. “Kāpēc gan vasarā būtu jādejo telpās, ja to var darīt ārā? Šur tur pa kādai zaļumballei notika, bet ne vairāk kā pāris pa visu vasaru. Kāpēc gan ne biežāk,” pārdomās dalās Veselavas tautas nama vadītāja un piebilst, ka atjaunot tradīciju bijis liels finansiāls risks. Pirmajās vasarās, ja uz zaļumballi

atnāca 50 cilvēki, jau bija labi. Vēlāk simts, tagad par normu tiek uzskatīts, ja parkā satiekas 200 līdz 300 dancotāju.

“Balles visvairāk ietekmē laikapstākļi. Ja līst lietus, cilvēku nav. Taču Veselavas parkā tās notiek jebkādos laikapstākļos. Dancotāji atnāk gumijniekos, lietūs mētelīšos, un viss notiek. Bijis, ka muzikanti nevar paspēlēt, salst pirksti, jo ir tikai pieci grādi silts. Cilvēkiem jāpierod, ka konkrētajā vietā notiek balles. Nedrīkst zaļumballi atcelt, tad nākamreiz ballētāji spriedīs – noteikti jau atcels, laiks nav labs. Arī muzikantiem nedrīkst pēdējā brīdī atteikt,” pieredzē dalās Emerita Gruzde.

Emerita pārliecinājusies, ka ir ļoti svarīgi, kas zaļumballē spēlēs. Ja populāra grupa, būs apmeklētāji, ja mazāk zināma, arī

dejojam mazāk. “Bet muzikantiem ir jāsamaksā,” uzsver veselaviete. Rīkojot zaļumballi, jāņem vērā, ka muzikantiem vajadzēs no 600 līdz pat 1200 eiro. “Var jau paņemt vienu muzikantu, kurš arī nospēlēs balli, bet tādai nav piekrišanas. Iznāk tāda ķeksīša pēc,” domā Emerita un piebilst, ka Veselavas muižas parkā visās zaļumballēs ieejas biļete maksā sešus eiro.

Vasaras zaļumballes Veselavā sāk plānot vēlākais janvārī. Vispirms uzzina, kādi lieli pasākumi notiek tuvākā apkaimē, tad meklē muzikantus. “Vispirms zvanu populārākajiem, ja viņi jau aizņemti, meklēju citus,” bilst Emerita.

Zaļumballe nav tikai dancošana, arī ap danču grīdu rit sava dzīve. “Zaļumballē bufetei jābūt. Ja auksts laiks, var iedzert kafiju, ja

karsts, kādu atspirdzinājumu, arī alu, šampanieti. Zaļumballe nav tā vieta, kur piedzerties. Puiši kādu glāzīti iedzer drosmei, pasēž pie glāzes ar dāmu,” pastāsta Emerita un piebilst, ka gadās jau, ka kāds bijušais brūtgāns saplēšas ar tagadējo. “Bet tā, kā stāsta, ka neviena zaļumballe neiztikusi bez kļopes un svešie allaž dabūjuši trūkties, gan vairs nav,” nosmej Emerita.

Dāmas uz zaļumballi vienmēr nāk saposušās, daudzas augstapēžu korpēs, lai var griezt kārtīgu valsi. Nāk dažādas paaudzes. Ir arī cilvēki, kuri nedejo, sēž malīnā, klausās mūziku, vēro deļotājus. Emerita atzīst, ka manieres gan pēdējos gados mainījušas. Kādreiz puisis pienāca pie meitenes, paklanījās, uzlūdzot uz deju. Tagad pietiek, paņem aiz rokas vai tikai pamet ar galvu – ejam!

“Ir skaidrs, ka jaunieši nenāks uz zaļumballi, kurā spēlē pūtēju orķestris. Diemžēl jaunieši neprot valsi, tikai bakstās. Ja jautrāka mūzika, meitenes un puiši saiet aplī un lēkā vai vienkārši iztrakojas. Pagājušajā vasarā jaunieši sāka braukt uz zaļumballēm, lai nosvinētu vecpuišu vai vecmeitu ballīti. Ne tikai uz kādu brīdi pabija zaļumballē, bet visu vakaru savā barā jautrojās, puiši vēl kādu citu meitu arī izdancināja. Arī šovasar bija šādi ballētāji,” pēdējo gadu izmaiņas pastāsta Emerita un ar gandarījumu uzsver, ka ir arī cienījami pāri, kuri deļo fokstrotu. Ar katru vasaru uz zaļumballēm Veselavā aizvien biežāk brauc kompānijas no Siguldas, Cēsīm, Priekuljiem, arī Rīgas.

Lai arī katrai grupai, kas spēlē zaļumballē, ir savs repertuārs, savas dziesmas, šādā reizē jāprot nospēlēt tas, kas ballētājiem patīk. Emerita pastāsta, ka šovasar katrā zaļumballē noteikti skan “Zemenes”, “Kaija”, “Asaru krelles”, “Kurtizāņu ugunsgrāvis”, bet pēdējo spēlē pazīstamo Čikāgas piecišu “Mana mīlestība”: “Es zinu, ka mēs vēlreiz satiksīsimies, Tik jautājums ir, kad tas būs un kur.”

Šovasar Veselavas muižas parkā jau bijušas piecas zaļumballes, vēl viena priekšā. □

● UZZIŅAI

Misiņgrauzējs arī grib šīberēt

Katrā laikā arī zaļumballēs bija savas tradīcijas, savi nerakstīti likumi. Tagad interesanti lasīt, cik daudz no visa aizmirsts. “LA” pielikumā “Kultūrziņas” bija publicēta zaļumballes vārdnīca. Lūk, daži skaidrojumi.

■**APLAUSU DEJA** – tā var notikt tādos deju pasākumos, kur visi apmeklētāji ir pazīstami. No uzaicinājuma aplaudējot atteikties ir nepieklājīgi. Aplausu dejas, plaudēšana balles placī notikusi arī tad, ja muzikanti tika lūgti atkārtot vēl un vēlreiz kādu iemīļotu dziesmu vai deju.

■**DEJOŠANA CIEŠĀ AUGUMA KONTAKTĀ** – to nosaka dāma, parādot savu piekrišanu vai pretēstību. Bieži cieša deļošana var būt arī nevainīga, sniedzot daudz jautrības,

tikai puisim jāpārliecinās, ka viss kārtībā.

■**MISIŅGRAUZĒJI, TAURNIEKI, BALLIŠU BRIGĀDES** – pūtēju orķestri, kuri spēlēja zaļumballēs. Visbiežāk skanēja ragu mūzika, šlāgera ritmi.

■**ŠĪBERĒŠANA** – 1.pasaules kara laikā Eiropā bija pārņemis nēģeru deļu atdarināšanas vilnis, parādījās onsteps (deļā ātrā tempā), tam sekoja fokstrots (no sākuma to deļoja lēni, reinlendera taktī). “Schieber” vāciski nozīmē stūmējs, grūdējs, tādēļ deļā arī tā saucas “šīberēšana” – jo tur nedaudz bīdās tikai uz priekšu.

■**UZAICINĀJUMA NORAIĎŠANA** – dāmām būtu ar cieņu jāpieņem ikviens uzaicinājums uz deļu. Atteikt kādam vīrietim deļu un pēc tam tajā pašā deļā piekrist cita vīrieša uzaicinājumam ir ekstremāla rupjība un novedīs pie tā, ka šī dāma nebūs populāra partnere kungu vidē.

■**SIMTGADES ZAĻUMBALLĒ.** Arī Cēsu Pils parkā lietūs saliedēja dažādas paaudzes.

Lietus netraucēja, ja ir balle – jādeļo

Simtgades balle aizlija. Bet tas nekas. Vai kādreiz tiem, kuri grib dancot, traucējis lietus, ja vien muzikanti spēlē?

Simtgades zaļumballes rīkošanai katrā novada pašvaldībā no Kultūras ministrijas saņēma 500 eiro neatkarīgi no tā, cik vietās tās tiek organizētas un cik jāterē muzikantiem. Biļešu cenas zaļumballēs bija dažādas, dažviet varēja izdancoties par velti.

Līgātne pie Gaujas, kur pārceļtuve, sabrauca ļaudis no kaimiņu novadiem, saņāca pilsētnieki un pagastnieki. Daudziem patika vieta, līdzās Gauja, skaistās

gaujamalietes. Straupiešiem atlika pārcelties pār upi. Zaļumballe bija bez maksas, novada Kultūras un tūrisma centra direktors vietniece kultūras jomā Ingūna Millere vērtē, ka danču placī no lietūs nebaidījās gandrīz simts ballētāji.

“Deļiņos vakarā sāka smidzināt, tad līt, un tā līdz pusnaktij. Deļu grīda bija kā slidotava. Vēļ vēl sanāsa lapas, bet visi bija priecīgi, dancot uz nebēdu,” pastāsta Emerita Gruzde, Simtgades zaļumballes rīkotāja Veselavas muižas parkā. Tur balli apmeklēja 87 dažādu paaudžu deļotāji.

Ap 300 dancotāju no dažādiem novadiem sabrauca Amatas novada Āraišos. Vēļ divas stundas pirms sākuma ieradās senioru

pāris no Rīgas. “Lija lietūs, domājām, cik sabrauks. Stāvēju kalnā, un cilvēki nāca, mašīnas tik brauca,” stāsta Āraišu arheoloģiskā parka vadītāja Jolanta Sausiņa. Balle sākās ar dziesmu “Rīču raču”, tā bija arī kā pēdējā un tika izpildīta trīs reizes. Āraišnieki ar ovācijām uzņēma Jāni Safonovu, kādreiz ne tikai šai pusē pazīstamās grupas “Jautrais ods” dalībnieku. Jānis paziņoja *balto* deļu un dziedāja “Miglā asaro logs...” un “Es izjāju prūšu zemi”. Tiem, kuri no citiem novada pagastiem gribēja atbraukt uz Āraišiem, tika nodrošināts transports turp un atpakaļ.

Raunas novada Drustu pagasta kultūras dzīves organizatore Inga Pērkone par Simtgades zaļumballi saka: “Lietus cilvēkos atne-

sa mieru un prieku, un tāds valdīja visu vakaru.” Pašu ansamblis spēlēja izrādi, ansamblis dziedāja, bija dīdžs un karaoke. “Daudz dziedājām paši, bija izraudzītas zaļumballei piemērotas dziesmas,” stāsta Inga un ir gandarīta, ka apmēram simts cilvēki Drustos bez maksas izbaudīja Simtgades zaļumballi.

Cēsu Pils parkā zaļumballē vairāku stundu garumā pabija ap 300 dancotāju. “Lietus lija, tas

pabojāja vēlēšanos kādam aiziet uz balli, bet tie, kuri atnāca, bija gandarīti,” stāsta Cēsu Kultūras centra pārstāve Zane Neimane un piebilst, ka pirms zaļumballes teātra izrādi apmeklējuši ap 500 ieinteresētu skatītāju. Ieeja zaļumballē Cēsu Pils parkā maksāja vien divus eiro. □

Lappusi sagatavoja: **SARMĪTE FELDMANE**

Publikācijas sagatavotas ar Valsts reģionālās attīstības aģentūras finansiālu atbalstu no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem.

Mērķprogrammā “Reģionālo un vietējo mediju atbalsta programma” atbalstīts projekts nr. Nr.2/MEDIA/18/013

Valsts reģionālās attīstības aģentūra